

Sygn. akt II USKP 111/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku "O." Spółki z o.o. z siedzibą w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
z udziałem zainteresowanego T. B.
o podleganie obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 14 kwietnia 2021 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 19 grudnia 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z 19 grudnia 2019 r. oddalił apelację
pozanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. od wyroku Sądu
Okręgowego w W. z 4 kwietnia 2018 r., który zmienił decyzję pozwanego z 17 maja

2017 r. i ustalił, że T. B. z tytułu umowy zlecenia u płatnika składek „O.” sp. z o.o. w W. nie podlegał obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu jako osoba wykonująca pracę na podstawie umowy zlecenia w okresach od 1 do 31 marca, od 1 do 31 maja, od 1 do 31 lipca, od 1 do 30 września, od 1 listopada do 31 grudnia 2016 r. i od 1 do 30 kwietnia 2017 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że T. B. (ubezpieczony) był zatrudniony u płatnika – O. sp. z o.o. na podstawie umów zlecenia od 1 stycznia do 31 grudnia 2016 r. i od 3 stycznia 2017 r. W okresie od 1 stycznia do 2 maja 2016 r. był też zatrudniony na podstawie umów zlecenia przez J. sp. z o.o. Jednocześnie złożył oświadczenia pierwszej spółce (płatnikowi), że rezygnuje z dobrowolnego ubezpieczenia wobec zatrudnienia w drugiej spółce za wynagrodzeniem nie mniejszym niż minimalne. 3 maja 2016 r. ubezpieczony zawarł umowę zlecenia z trzecią spółką z o.o. P. i również złożył oświadczenie pierwszej spółce (płatnikowi) o rezygnacji z dobrowolnego ubezpieczenia wobec uzyskiwania wynagrodzenia wyższego niż minimalne, które ponowił po kolejnym zatrudnieniu przez trzecią spółkę. Druga spółka opłacała za ubezpieczonego składki za marzec i maj 2016 r. Za styczeń, luty i kwiecień 2016 r. podstawa wymiaru wynosiła 0 zł. Trzecia spółka opłacała składki za lipiec, wrzesień, listopad i grudzień 2016 r., za luty, kwiecień, czerwiec i sierpień 2017 r. Nie opłacała składek za pozostałe miesiące, przyjmując, że podstawa wynosi 0 zł.

Sąd Okręgowy odwołanie płatnika uwzględnił w całości, gdyż ubezpieczony skutecznie dokonał wyboru tytułu ubezpieczenia w miesiącach, w których osiągnął minimalne wynagrodzenia z tytułu umów zlecenia zawieranych z drugą a potem z trzecią spółką, tj. w marcu, w maju, w lipcu, we wrześniu, w listopadzie i w grudniu 2016 r. oraz w kwietniu 2017 r. Ubezpieczony w okresie od 1 stycznia do 2 maja 2016 r. a następnie od 3 maja 2016 r. do 31 grudnia 2016 r., jak też w kwietniu 2017 r., objęty był dwoma tytułami, najpierw z tytułu umów zlecenia z odwołującą spółką i J. sp. z o.o. a następnie z tytułu umów zlecenia z odwołującą spółką i z P. sp. z o.o. Podstawa wymiaru składek z umowy zlecenia zwartej ze spółką J. osiągnęła próg minimalnego wynagrodzenia w marcu i w maju 2016 r., natomiast z tytułu umowy zlecenia ze spółką P. w lipcu, we wrześniu, w listopadzie i w grudniu 2016 r. oraz w kwietniu 2017 r. Sąd Okręgowy stwierdził, że w miesiącach, w

których łączna podstawa wymiaru składek z umowy zlecenia z J. sp. z o.o. a następnie P. sp. z o.o. osiągnęła kwotę nie niższą niż minimalne wynagrodzenie za pracę, ubezpieczony miał prawo do dokonania wyboru tytułu ubezpieczenia, przy czym wybór ten mógł obejmować inny tytuł niż wynikający z ogólnych zasad zgodnie art. 9 ust. 2 i 2c ustawy systemowej. Sąd nie podzielił stanowiska pozwanego, że sumowanie podstaw wymiaru składek dokonuje się poczynając od tytułu, który powstał najwcześniej. Z ustawy nie wynika nakaz obliczenia sumy podstaw wymiaru składek w kolejności, w jakiej one powstawały. Sąd uznał, że błędną była wykładnia pozwanego, zgodnie z którą prawo do wyboru tytułu przysługiwało tylko wtedy, gdy suma podstaw wyboru składek obliczona zgodnie z kolejnością powstawania tytułów przekraczała próg minimalnego wynagrodzenia. Sąd podzielił stanowisko odwołującej spółki, że w miesiącach, w których łączna podstawa wymiaru składek z któregośkolwiek tytułu przekraczała minimalny próg wynagrodzenia, ubezpieczony miał prawo do wyboru tego właśnie tytułu, z pominięciem pozostałych. Oznacza to, że w marcu, w maju, w lipcu, we wrześniu, w listopadzie i w grudniu 2016 r. oraz w kwietniu 2017 r. podstawa wymiaru składek z tytułu umów zlecenia z J. (w marcu i w maju) oraz z tytułu umów zlecenia z P. (w pozostałych miesiącach) wynosiła przynajmniej minimalne wynagrodzenie i zgodnie z wyborem ubezpieczonego, nie podlegał on w tych okresach obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu umowy zlecenia zawartej ze spółką O.

Sąd Apelacyjny wskazał, że przed 1 stycznia 2016 r. o rozstrzygnięciu zbiegu tytułów z umów zlecenia decydował moment zawarcia umowy. Zleceniobiorca podlegał obowiązkowi ubezpieczenia z tytułu, który powstał najwcześniej, z możliwością dobrowolnego objęcia ubezpieczeniami z pozostałych umów. Po dodaniu do art. 9 ustawy ust. 2c zasada pierwszeństwa „również może zostać uchylona na skutek wyboru (zmiany) tytułu do ubezpieczeń przez ubezpieczonego”, jednak łączna podstawa wymiaru składek w danym miesiącu musi osiągać poziom minimalnego wynagrodzenia. W sytuacji braku takiego pułapu przychodu tytułem ubezpieczenia będą wszystkie umowy. Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, które w świetle gramatycznej wykładni art. 9 ust. 2 w zw. z art. 9 ust. 2c ustawy uzasadniały oddalenie zarzutów apelacji.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie prawa materialnego: - art. 9 ust. 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie wyrażające się w: - stwierdzeniu, iż zleceniobiorca ma prawo wyboru tytułu ubezpieczenia, w sytuacji gdy w miesiącu, w którym dokonuje wyboru nie osiąga żadnego przychodu i nie jest w stanie określić wysokości przychodu osiąganego w następnych okresach czasu z uwagi na fakt, iż wysokość wynagrodzenia jest uzależniona od ilości przepracowanych godzin, - pominięciu zasady pierwszeństwa, która doznaje ograniczenia wyłącznie na skutek spełnienia przesłanek wskazanych w art. 9 ust. 2 c ustawy systemowej, a które to przesłanki nie zostały spełnione ponieważ miesięczne wynagrodzenie nie przekroczyło minimalnego wynagrodzenia; - art. 9 ust. 2c ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez błędną wykładnię wyrażającą się przyjęciem do podstawy wymiaru wysokości wynagrodzenia wypłaconego za okres dwóch miesięcy, podczas gdy przepis stanowi o miesięcznej podstawie wymiaru; - art. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez naruszenie zasady solidaryzmu społecznego, przejawiającej się akceptacją braku proporcjonalności pomiędzy okresem pracy i wynagrodzeniem uzyskanym przez ubezpieczonego, a wysokością składki odprowadzonej na ubezpieczenia społeczne.

Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazał na potrzebę wykładni art. 9 ust. 2 oraz art. 9 ust. 2c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych sprowadzającej się do ustalenia, czy zasada pierwszeństwa wskazana w art. 9 ust. 2 może zostać skutecznie ograniczona: - zleceniobiorca wybiera tytuł ubezpieczenia (pomiędzy dwoma zleceniodawcami) w sytuacji, gdy „wybrany” płatnik składek dokonuje wypłaty wynagrodzenia minimalnego jednorazowo za kilka miesięcy świadczenia pracy, a otrzymane wynagrodzenie w przeliczeniu na jeden miesiąc jest niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę; - zleceniobiorca w chwili dokonania wyboru nie ma gwarancji, iż otrzymane wynagrodzenie u wybranego płatnika będzie równe co najmniej minimalnemu wynagrodzeniu za pracę z uwagi na fakt, iż wynagrodzenie jest uzależnione od ilości przepracowanych godzin.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie spraw do ponownego rozpoznania albo o zmianę i oddalenie odwołania.

Odwołująca wniosła o oddalenie skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej uzasadniają uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sprawa nie różni się zasadniczo od spraw objętych wyrokami Sądu Najwyższego: z 27 stycznia 2021 r., II USKP 2/21 i II USKP 3/21 oraz z 22 października 2020 r., II UK 337/17 i II UK 362/19. W ocenie obecnego składu uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego nie wynika tylko z potrzeby zachowania jednolitości orzecznictwa w takich samych sprawach.

Występujący problem wykładni i stosowania art. 9 ust. 2 oraz ust. 2c ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych może być temporalny, bo zapewne nie wystąpi w odniesieniu do umów zlecenia zawartych od 1 stycznia 2017 r., czyli po wejściu zmiany do ustawy z 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu, nakazującej w przypadku umów zlecenia zawartych na czas dłuższy niż 1 miesiąc, wypłatę wynagrodzenia w wysokości wynikającej z wysokości minimalnej stawki godzinowej co najmniej raz w miesiącu (art. 8a ust. 6).

Właśnie termin wypłaty wynagrodzenia z drugiej umowy zlecenia co drugi miesiąc oraz wysokość wynagrodzenia leżą u podstaw decyzji pozwanego i powodują rozbieżność w orzeczeniach Sądów powszechnych.

Wskazując na przesłanki zbiegu tytułów ubezpieczenia i warunek wyboru tytułu ubezpieczenia, ujęte w art. 9 ust. 2 oraz ust. 2c, Sąd drugiej instancji w istocie przyjął, że skoro w danym miesiącu nie było wypłaty wynagrodzenia za pracę na podstawie zlecenia, to regulacja z art. 9 ust. 2c nie ma zastosowania (jest bezprzedmiotowa). Natomiast gdy wypłata jest dokonywana w drugim miesiącu, to ten sam przepis uprawnia ubezpieczonego do wyboru zlecenia jako tytułu ubezpieczenia, z tym skutkiem, że ubezpieczony może wybrać ubezpieczenie tylko na podstawie zlecenia, z którego otrzymuje wypłatę, czyli może „zrezygnować” z ustawowego ubezpieczenia wynikającego z równoległego (lub pierwotnego) zlecenia z innym zleceniodawcą.

Taka wykładnia art. 9 ust. 2 oraz ust. 2c nie jest uprawniona, gdyż system ubezpieczeń społecznych ma samodzielne znaczenie, które wyprzedza indywidualne porozumienia stron umowy zlecenia.

Przede wszystkim znaczenie ma sam tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym wynikający z umowy zlecenia (art. 6 ust. 1 pkt 4). Każdy ustawowy tytuł otwiera obowiązkowe podleganie ubezpieczeniom społecznym od początku umowy, czyli bez warunku uzyskania w danym miesiącu przychodu i uregulowania składek. Brak przychodu w danym miesiącu nie jest równoznaczny z utratą ubezpieczenia (czym innym jest faktyczna lub prawna wadliwość tytułu). Tytuł ubezpieczenia obowiązkowy wyprzedza tytułu dobrowolny, tak w ujęciu systemowym jak i indywidualnym; ubezpieczony może decydować tylko o dobrowolnym ubezpieczeniu. Prawo wyboru jest aktualne, gdy spełnia się tytuł obowiązkowy, a w tym przypadku ze względu na wartość minimalnej podstawy składek.

Od 1 stycznia 2016 r. wprowadzono regulację art. 9 ust. 2c na podstawie której wybór jednego zlecenia jako tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym nie jest możliwy, gdy łączna podstawa wymiaru składek nie osiąga minimalnego wynagrodzenia.

Każdego miesiąca rozlicza się składki i składa deklaracje (art. 46 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Podstawa wymiaru wynosząca „0” nie oznacza, że w danym miesiącu zatrudniony nie podlega ubezpieczeniu. Nie traci ubezpieczenia, skoro wykonuje umowę. Nie może jednak utracić ochrony ubezpieczeniowej ryzyka niezdolności do pracy wynikającego z wykonywania zatrudnienia. Taka jest istota ubezpieczenia społecznego. Natomiast termin wypłaty wynagrodzenia mógł zależeć od umowy stron, przy czym uprawnione jest stwierdzenie, iż wola lub interes wykonującego pracę z reguły przemawiają za częstszą niż co dwa miesiące wypłatą wynagrodzenia za pracę. Ostatecznie termin wypłaty zleceniobiorcy wynagrodzeniaodawca uregulował na wzór stosunku pracy. Przed 1 stycznia 2017 r. strony mogły ustalić termin wypłaty wynagrodzenia z umowy zlecenia dłuższy niż miesiąc.

W spornym okresie wypłacane wynagrodzenie co drugi miesiąc składa się na podstawę wymiaru składek za ten okres, czyli za który należy się wynagrodzenie. Świadczenie to rozkłada się na okres zatrudnienia, za który przysługuje, czyli w

ujęciu systemowym nie tworzy ubezpieczenia (np. emerytalnego) tylko w miesiącu wypłaty wynagrodzenia. Tak jest w ubezpieczeniu pracowniczym i nie ma uzasadnienia, iżby zasada ta nie była stosowania w odniesieniu do ubezpieczenia na podstawie zlecenia.

Sporu nie rozstrzyga wykładnia przyjęta w uchwale Sądu Najwyższego z 10 września 2009 r., I UZP 5/09, gdyż czym innym jest faktyczny przychód jako podstawa wymiaru składek i czym innym jest miesięczna podstawa wymiaru składek jako termin do którego odnosi się minimalne wynagrodzenie z art. 9 ust. 2c. Uzasadnieniem dla takiego rozróżnienia jest stosunek pracy, czyli podstawowy tytuł ubezpieczenia i zasada, że wynagrodzenie powinno być wypłacane co najmniej raz w miesiącu (art. 85 § 1 k.p.).

Wraz z wprowadzeniem przepisu art. 9 ust. 2c o wyborze tytułu ubezpieczenia nie decydował termin wypłaty wygradzenia (przychodu) lecz sama podstawa ubezpieczenia łączona z minimalnym wynagrodzeniem.

Uprawnione jest zatem rozróżnienie tytułów ubezpieczenia i zasad rozliczenia składek.

Na tym tle sedno problemu w tej sprawie dotyczy prawa wyboru ubezpieczenia z tytułu drugiego (kolejnego) zlecenia, w którym wynagrodzenie wypłacane jest co drugi miesiąc (lub rzadziej) i prawo wyboru przysługiwać ma również z tej przyczyny, że wypłacane co drugi miesiąc wynagrodzenie jest wyższe niż minimalne.

Skoro przesłanką wyłączenia ubezpieczenia na podstawie zlecenia jest uzyskanie wynagrodzenia z równoległego zlecenia w wysokości nie niższej niż wynagrodzenie minimalne (ustawowe), uzyskane w danym miesiącu rozliczenia podstawy składek, to w równym stopniu miarę tę należy odnosić do sytuacji, gdy w drugim zleceniu strony ustalają płatność wynagrodzenia dopiero co drugi miesiąc i wynagrodzenie za dwa miesiące pracy jest równe lub niewiele wyższe niż minimalne wynagrodzenie ustawowe. W takiej sytuacji wartość średniego wynagrodzenia za dwa miesiące jest niższa od minimalnego i dlatego nie pozwala ubezpieczonemu na „rezygnację” z ubezpieczenia z tytułu zlecenia u drugiego (pierwszego) zleceniodawcy (art. 9 ust. 2 i ust. 2 c ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych).

Nie wystarcza zatem skumulowanie wynagrodzenia za dwa miesiące, aby „zrezygnować” z ubezpieczenia z drugiego zlecenia, gdyż wybór ubezpieczenia warunkuje uzyskanie w drugim zleceniu co najmniej wartości średniej nie niższej niż minimalna wysokość wynagrodzenia w każdym miesiącu.

Sednem rozwiązania wprowadzonego od 1 stycznia 2016 r. było uzależnienie ubezpieczenia od minimalnego wynagrodzenia. Prymatu nie miał więc sam wybór, lecz minimalne wynagrodzenie w danym miesiącu. Prawodawca za potrzebne uznał zrównanie zlecenia z innymi tytułami, których posiadanie powoduje sumowanie podstaw wymiaru składek do co najmniej minimalnego wynagrodzenia. Niewątpliwie chodziło o rozwiązanie wedle wzoru pracowniczego zatrudnienia (podstawowego tytułu ubezpieczenia), czyli łączonego z comiesięczną wypłatą co najmniej minimalnego wynagrodzenia (art. 9 ust. 1a). W przypadku umów zlecenia przyjęto, że zasada kumulacji tytułów będzie miała miejsce w sytuacji, gdy podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne byłaby niższa od minimalnego wynagrodzenia w danym miesiącu (art. 9 ust. 2c).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.